

Єжи Гофман: «Наші зв'язки з Україною не перериваються»

Єжи Гофман — кінорежисер і директор кіностудії «Зодіак», яку заснував у 1990-х роках, щоб знімати свої фільми. Минулого року він переніс операцію. Та студія працювала, надавала послуги.

Спілкуватися з Єжи Гофманом завжди цікаво. В бесіді використано питання всіх учасників зустрічі.



Зустріч з Єжи Гофманом.
Варшава, листопад 2014 року

— Почалася студія з випуску «Вогнем і мечем», який вийшов 1999 року?

— Так, тоді ми найперші у Польщі взяли кредит у банку, мені довелося закласти власний будинок. Фільм не тільки здобув визнання, а й мав комерційний успіх. Це дозволило продовжити роботу. Відтоді я поставив фільми «Стара казка. Коли сонце було Богом» з Богданом Ступкою в головній ролі, чотирисерійний документальний «Україна. Становлення нації», «1920. Варшавська битва» і ось щойно перемонтував «Потоп» за Генриком Сенкевичем, поставлений 1974 року. Той фільм тривав п'ять годин 20 хвилин. Сьогоднішня версія триває усього три години. Я не був на фестивалі польських фільмів у Гдині, але мені розповіли, що публіка прийняла його з ентузіазмом — після закінчення довго аплодували.

— Чим зумовлене таке скорочення?

— Темп сучасного життя вимагає динамічного темпу і від фільму. Стара версія залишиться. Але нова зажила новим життям: виросло покоління, яке не мало змоги побачити фільм на великому екрані. До того ж, за ці сорок років змінився колір, адже на плівці колір вицвітає. Тож у Національній фільмотеці відреставрували фільм, і він з третього листопада вже в прокаті.

— Що ще відбулося у «Зодіаку»?

— Щойно я підписав документ з українським режисером Борисом Савченком про готовність нашої студії працювати над постановкою фільму «Фросина любов». Савченко надіслав сценарій, який мені сподобався, — дуже цікава історія, що розгортається у повоєнний час. Савченко шукає кошти в Україні, а тоді ми поєднаємо наші фінансові мож-

ливості. Наші зв'язки з Україною не перериваються. Коли Савченко був головою НСКУ, він ініціював і організував мою поїздку по українських містах з фільмом «Україна. Становлення нації». Були дуже цікаві дискусії та розмови з глядачами. А ще Спілка тоді боролася за авторські права, в тому числі і за мої. На жаль, суд в Україні прийняв рішення не на користь митця, оскільки Україна перебуває поза європейським правовим полем. Польща входить в європейську конвенцію авторських прав, тому кіномитців ніхто не може позбавити авторських прав. Це права режисера, сценариста і головних учасників знімальної групи — оператора, художника й акторів. У Польщі за авторські права сценаристів відповідає письменницька установа, а за права режисера і кіногрупи — агентство при Спілці кінематографістів.

Нині в Польщі чітко налагоджено кіновиробництво. На виробництво фільмів надходить певний відсоток (1,5%) від реклами, з ринку DVD, кошти акумулюються в Інституті кіномистецтва, тож ця установа виділяє кошти на виробництво фільмів, підтримує кіношколи і дебюти. Такі інструменти потрібні, якщо країна хоче мати власне (а не тільки іноземне) кіно. Життя людське, а особливо життя творче, дуже коротке.

— Ваш документальний фільм «Україна. Становлення нації» залишається бажаним в Україні...

— Україна так і не придбала цього фільму. Він мав успіх в інших країнах. Звичайно, події в Україні — вчинки В.Януковича та російська авантюра — вимагають епілогу, сучасного коментаря. Але коли ми робили той фільм, нам і в страшному сні не могло приснитися, що таке

може статися: Крим, схід України... До речі, Ющенко зі мною зустрічався і в Україні, і в Польщі. Я тоді не мав поняття, що він і Юлія Тимошенко знищать досягнення Помаранчевої революції. Тоді, коли 2008 року я закінчив фільм, мені дали зрозуміти, що слід було би зняти епізоди про Ющенка, але я відмовився. В результаті Перший національний телеканал відмовився купувати фільм, хоча вже була попередня домовленість.

– У ваших ігрових фільмах знімалися чудові польські актори. Знімалися і українські. Розкажіть про них.

– Сучасне кіно не сприяє жіночим ролям. А чоловіки-актори мають визнання. Та в нас нині в таблоїдах немає акторів, а тільки зірки. Хоча більшості цих зірок я би не дав зіграти й епізоду. У нас є достатньо акторів хорошого рівня. Не називатиму імен, бо можу когось забути. Знаєте, я у великій опозиції до фільмів, які зроблено спекулятивно, з розрахунком на фестивалі. Якщо маєш гроші на таке кіно, то знімай. А держава має підтримувати те кіно, на яке підуть глядачі.

– А хто з молодих польських режисерів вам подобається?

– У 40 років я знімав «Потоп». Сьогодні є багато талановитих людей, але чи може хтось із них сьогодні зняти такий фільм? Молоді режисери, професійно підготовлені, здібні, але навряд чи знімуть батальний фільм. Щойно вийшов фільм молодого режисера «Варшавське повстання» з нагоди 70-річчя цієї історичної події. Видовищно фільм добре зроблено. Але режисеру не вистачає усвідомлення, досвіду. Зрештою, це покоління нічого не пережило, але торкнулось цієї теми. Досвід життя в умовах тоталітаризму має велике значення. Польщу за тих часів називали найвеселішим баракком у соцтаборі. А воєнний стан? Однак він не зламав людей. Нині переважають фільми, які не стосуються історії, національної драми, вони про людські стосунки або нинішні конфлікти. Я вважаю, що не існує абсолютного об'єктивізму. Як ніде немає ідеального.

– Хотілося б дізнатися ваші судження про українське кіно.

– Кіно – це дорога іграшка. Щоби було національне кіно, потрібно з'ясувати три речі: за що будемо його робити? Хто це захоче дивитися? І де ми це можемо показати? Якщо є талановиті люди, вони по-своєму дивляться і на суспільне життя, і на кіно. В Україні існують додаткові небезпеки: російськомовне кіно заповнює весь ефір, всі програми. Але це результат не тільки історії, а й того, що з моменту Незалежності надто мало уваги приділялося плеканню самосвідомості людей. Українське кіно занепало. Територію, не освоєну українським кіно, посіло кіно російське. А глядачеві треба бачити своїх акторів, слухати свою мову. Проблема можна вирішити: якщо вітчизняний фільм має привабливу форму, то він має й шанс. Певна частина жителів України віддає перевагу російській культурі. В містах селилися не українці, а вихідці з Росії або євреї. Але річ не в тому, хто вони за походженням, а в тому, наскільки вони відчують себе громадянами України. І що зроблено, щоб такого громадянина виховати. Україна, на відміну від інших країн, наприклад, Польщі, має такі серйозні проблеми, як вплив Росії, за-

кореніла корупція, значна роль олігархів і, зрештою, етнічна відмінність західного та східного регіонів. Кожен рік, зважаючи на темпи технічного розвитку, збільшує відрив України від інших країн Європи, який треба на-верстати. Найважливіше – реформи і ліквідація корупції. Польщі вдалося частково вирівняти цей відрив, але, незважаючи на це, молоді люди покидають Польщу, молоді жінки прагнуть народжувати не в Польщі, а там, де є гарантовані соціальні блага. З'являється нова демографічна проблема.

– У вас була тривала співпраця з нашим Богданом Ступкою...

– Час безжальний. Кожному здається, що він незамінний, але коли ми відходимо, життя тече далі. Та коли відходить така людина, як Богдан Ступка, життя стає біднішим. Для мене він був особливим явищем. Ми часто маємо справу з великим художником, але характер і особливі вчинки художника цікавлять хіба що істориків кіно або його товаришів. Для нащадків залишається те, що митець створив. Ступка поєднував у собі і великого художника, і велику людину, хоча, як і кожна людина, міг помилятися. На мою думку, він, по-перше, не мав би ставати Міністром культури і, по-друге, грати Тараса Бульбу у Володимира Бортка. Однак ці дві речі не можуть переважити того, що він залишив після себе, того, що він залишив на екрані. Це актор такого масштабу, як у нас Ломницький, Голоубек. Я не об'єктивний в оцінках Богдана Ступки, тим більше, що ми товаришували, – нас поєднувала якась спільна хімія. З того моменту, коли ми вперше зустрілися на роковинах Бабиного Яру, на відкритті пам'ятника, наші контакти тривали до кінця його життя.

Хочу нагадати, що я мав знімати «Тараса Бульбу». Якщо добре прочитати цей твір Гоголя, то виявиться, що Тарас Бульба заради бажання воювати втратив усе. Він пішов воювати, очоливши козаків, усупереч рішення кошового Запорозької Січі. І коли вони тримали в облозі Дубно, татари нападають на Січ, та позаяк Бульба не хоче залишати обложеної фортеці, його військо ділиться надвоє: одна і друга частини зазнають поразки. Бульба фактично стає причиною горя: він убиває одного сина, другого сина страчують. Тарас починає мститися за всі кривди і врешті гине. Тобто я побачив героя, який через своє свавілля зруйнував усе. Я не випадково вибудував таке дзеркальне відображення: у «Вогнем і мечем» показано те, що згубило Річ Посполиту, а в «Тарасі Бульбі» бачимо, що те саме згубило й Україну. І одні, і другі мали анархічний устрій. Запорозька Січ мала устрій за тією ж моделлю, що й Річ Посполита.

– Як ви ставитеся до задуму Войцєка Смажовського знімати фільм про Волинську трагедію?

– Це несвоєчасно. Усі селянські війни дуже жорстокі. Там, де селянин воює за землю, він звіріє. Те, що в УПА пішли поліцаї, які бачили, як розстрілювали євреїв, теж мало значення: людське життя знецінилося. Якщо «Вогнем і мечем» – це роман, то Волинська трагедія – це історичний факт. Зосереджуватися на цьому в такий важкий для України час – недоцільно.

Записала Лариса Брюховецька. Варшава. 4.11.2014